

Az erkölcsi gondolkodás fejlődése

Integrál Pszichológia képzés

2007. Október 14.

Ferenczi Szilvia

Az erkölcsi gondolkodás

- Gyerekeknek el kell sajátítaniuk a társadalom erkölcsi normáit, a helyes viselkedés szabályait
- Ezeket felügyelet hiányában is követniük kell

Piaget

- Műveletek előtti szakasz 2-6 év
 - Erkölcs kívülről előírt
 - Szándékot nem veszi figyelembe
 - Heteronóm moralitás
 - 3 megfontolás vezérli az erkölcsi gondolkodást
 - Nagyobb hatalmú emberek szabályai
 - Szabály betűje számít
 - Tett eredménye számít

Piaget

- Konkrét műveletek szakasza 6-12 év
 - Szabályjáték megjelenik
 - Autonóm moralitás (szabályok önkényes egyezmények)
 - Szándék figyelembe vétele
 - Büntetés bűnnel arányos

Szabályjáték

- Előre egyeztetett szabályok
- Kölcsönös megegyezéssel változtathatók
- Mintha játékot felváltja: akkomodáció kerül túlsúlyba
- Képesnek kell lenni hozzá:
 - Előre meghatározott feltételek észben tartására, miközben céljukat követik
 - Szociális nézőpontváltás

Szabályjáték

- Társadalom modelljét képviseli
 - Előzetes szabályrendszer, mely megszabja, hogy adott körülmények között hogyan kell cselekedni
 - Akkor léteznek, ha az emberek megegyeznek a létezésükben

Szabályok tiszteletben tartásának elsajátítása – erkölcsi fogalomalkotás új szintje

- Tervek megvitatása
- Nézeteltérések feloldása
- Szabályok alkotása és betartása
- Ígérek megtartása és megszegése

Annak megértése, hogy a társas szabályok alkotják a másokkal való együttműködés kereteit

Piaget: golyózás

Piaget

- Formális műveletek szakasza 12-19 év
 - Egyetemes etikai elvek
 - Elvont elvek alapján gondolkodás politikáról, törvényekről
 - Törvény mindkét oldalának felismerése: büntető és jótékony

Kohlberg

- Módosította Piaget elképzeléseit
- Kognitív képességek és szociális tapasztalatok
- Erkölcsi gondolkodás 3 szintje, 5+1 szakasz
- A szintek mérésére történeteket olvas fel, majd válaszhoz igazodó kérdések

Kohlberg

- Műveletek előtti gondolkodás – prekonvencionális szint
Erkölcsei ítéletek a cselekedet közvetlen fizikai következményein, gyerek saját vágyain alapulnak
- Konkrét műveleti gondolkodás – konvencionális szint
Erkölcsei ítélet attól függ, mit gondolnak mások, a társas normákat megsértő tettek rosszak
- Formális műveleti gondolkodás – posztkonvencionális szint
Erkölcsei ítéletek elvont etikai elveken alapulnak

Prekonvencionális szint

I. Szakasz – Heteronóm erkölcs

- Mi a helyes?

Engedelmeskedés a büntetéssel támogatott szabályoknak

Engedelmeskedés indok nélkül

Személyek és javak fizikai károsodásának elkerülése

- A helyes cselekvés indokai

Büntetés elkerülése

A tekintély hatalma

Prekonvencionális szint

I. Szakasz – Heteronóm erkölcs

– Társas nézőpont

Egocentrikus:

mások érdekeinek figyelembe nem vétele

nem felismerése annak, hogy ezek különbözhetnek a sajáttól

két nézőpont kapcsolatba hozásának hiánya

A tettek fizikai érdekeknek megfelelően értelmeződnek

Saját és tekintély nézőpontjának összemosódása

Prekonvencionális szint

II. Szakasz – Individualizmus, instrumentális erkölcs, csereelv

– Mi a helyes?

A szabályok csak akkor követendők, ha ez közvetlenül az egyén érdekében áll

A saját érdekeket, szükségleteket kielégítő cselekvések, ezt megengedni másoknak is

Az helyes, ami becsületes, méltányos csere, üzlet, megegyezés

– A helyes cselekvés indokai

Az ember saját szükségleteinek vagy érdekeinek szolgálata egy olyan világban, ahol másoknak is megvannak az érdekeik

Prekonvencionális szint

II. Szakasz – Individualizmus, instrumentális erkölcs, csereelv

– Társas nézőpont

Konkrét individualista: minden embernek vannak érdekei, ezek konfliktusba is kerülhetnek

Viszonylagos, hogy mi a helyes

Konvencionális szint

III. Szakasz – kölcsönös személyközi elvárások, viszonyok és személyközi igazodás

– Mi a helyes?

Úgy élni, ahogy a közelálló emberek elvárják, vagy ahogy az emberek általában elvárják a szerepektől

Fontos, hogy az ember „jó” legyen, jó indítékai legyenek, törődjön másokkal

Kölcsönös kapcsolatokat a bizalom, lojalitás, tisztelet, nagyrabecsülés tartja össze

Konvencionális szint

III. Szakasz – kölcsönös személyközi elvárások, viszonyok és személyközi igazodás

– A helyes cselekvés indokai

Annak szükséglete, hogy az ember jó legyen önmaga és mások szemében

Törődés másokkal

Hit az aranyszabályban

A sztereotipikusan jó viselkedést támogató szabályok és tekintély fenntartásának igénye

Konvencionális szint

III. Szakasz – kölcsönös személyközi elvárások, viszonyok és személyközi igazodás

– Társas nézőpont

A kölcsönös érzések, megegyezések és elvárások az egyén nézeteit megelőzhetik

A nézőpontokat a konkrét aranyszabály köti össze: a másik helyébe képzelni magunkat

Konvencionális szint

IV. Szakasz – Társadalmi rendszer és lelkiismeret

– Mi a helyes?

A korábbi megegyezésbe foglalt kötelezettségek teljesítése

A szabályok betartása, eltekintve a szélsőséges esetektől

Az a helyes, ami hozzájárul a társadalom, a csoport és az intézmények jólétéhez

Konvencionális szint

IV. Szakasz – Társadalmi rendszer és lelkiismeret

– A helyes cselekvés indokai

A társadalom egésze működésének biztosítása, a rendszer megzavarásának elkerülése – mi lenne, ha mindenki ezt csinálná alapon

A lelkiismeret parancsa – kötelezettségeket teljesíteni kell

Konvencionális szint

IV. Szakasz – Társadalmi rendszer és lelkiismeret

– Társas nézőpont

A szerepeket és szabályokat meghatározó rendszer nézőpontja az irányadó

Az egyéni viszonyoknak a rendszerben elfoglalt helyük szerint történő figyelembevétele

Posztkonvencionális szint

V. Szakasz – Társadalmi szerződés (hasznosság és egyéni jogok)

– Mi a helyes?

Az emberek különböző véleményeket, értékeket vallanak
A legtöbb érték és szabály viszonylagos, csoportra jellemző
Ezeket rendszerint érvényre kell juttatni – elfogulatlanság,
társadalmi szerződés

Nem viszonylagos értékek és jogok – életre, szabadságra
vonatkoznak, minden társadalomban érvényesíteni kell,
többségi véleménytől függetlenül

Posztkonvencionális szint

V. Szakasz – Társadalmi szerződés

– A helyes cselekvés indokai

Törvényeket mindenki javára és minden ember jogainak védelmében a társadalmi szerződés hozza létre és tartja fenn – ezért engedelmeskedünk nekik

Szabadon felvállalt megállapodás iránti elkötelezettség érzése családban, barátságban, munkában

Törődés azzal, hogy a törvények és elkötelezettségek az összhasznon alapuljanak

Posztkonvencionális szint

V. Szakasz – Társadalmi szerződés

– Társas nézőpont

Társadalom felett álló nézőpont: a racionális, társas kööttségeken és szerződéseken felül álló értékek és jogok talaján álló egyén nézőpontja

A nézőpontokat a megegyezés, a szerződés, az elfogulatlanság, és a méltányos bánásmód formális mechanizmusai integrálják

Figyelembe veszi az erkölcsi és a jogi nézőpontokat – azok olykor konfliktusban állnak egymással, nehéz integrálni őket

Posztkonvencionális szint

VI. Szakasz – Egyetemes etikai elvek

– Mi a helyes?

Saját maga választotta etikai elvek követése.

Az egyes törvények, társadalmi szerződések azért érvényesek, mert ilyen elvekre támaszkodnak. Ha a törvények megsértik ezeket az elveket, az elvekkel összhangban cselekszik.

Az elvek az igazságosság egyetemes elvei: az emberi jogok egyenlősége és az emberi lények, mint egyedi személyek méltóságának tisztelete

Posztkonvencionális szint

VI. Szakasz – Egyetemes etikai elvek

– A helyes cselekvés indokai

Az egyetemes erkölcsi elvek racionalitásba vetett hit, az irántuk érzett személyes elkötelezettség

– Társas nézőpont

Etikai nézőpont, melyből a társadalmi viszonyok levezethetőek

E nézőponton osztozik minden racionális egyén

Kohlberg

- Sok kritikát kapott:
 - Tényleges viselkedést nem vizsgálta
 - Sokan megtalálták az erkölcsi fejlődési sorrendet, sokan nem
 - Kognitív fejlődési szakaszokkal összefüggést hol megtalálták, hol nem
 - Súlyos probléma: formális műveleti gondolkodás és magasabb erkölcsi szintek összekötése – erkölcsi felsőbbrendűség egyéni és kulturális szinten

Damon

- Pozitív erkölcsi gondolkodást vizsgálta – igazságosság
- Hogyan kell elosztani a javakat
- Történetmesélés, majd kikérdezés
- 6 egymást követő szakasz

Damon

o/A Szakasz 4 éves korig

Döntés valamely cselekedet megtételének kívánságából ered

Az indok maga a kívánság, nem igazolás

o/B Szakasz 4-5 éves kor

A választások a vágyakat tükrözik, de már külső, megfigyelhető ismérvek igazolják

Igazolás ingatag, utólagos és önérdekű

Damon

1/A Szakasz 5-7 éves kor

Pozitív erkölcsnek megfelelő döntések – cselekedetek szigorú egyenlőségéből erednek

Egyenlőség megelőzi a konfliktusokat, veszekedést, panaszkodást

1/B Szakasz 6-9 éves kor

Pozitív erkölcsnek megfelelő döntések – cselekvések viszonyosságából erednek

Érdem, kiérdemlés fogalmai

Damon

2/A Szakasz – 8-10 éves kor

Erkölcsei relativitás – alapja: különböző emberek egymástól eltérő, de egyformán érvényes módon formálnak jogos igényt az igazságosságra

Sajátos szükségletekkel rendelkező személyek igényei nagy hangsúlyt kapnak

Döntések: versengő igények összebékítésére tett kísérletek

Damon

2/B Szakasz 10 éves kortól

Egyenlőség, viszonyosság összehangolódnak – döntések több személy igényeit, adott helyzet sajátos követelményeit is figyelembe veszik

Döntések határozottak, egyértelműek

Indoklás: minden személynek meg kell adni a jussát, és ez sok helyzetben nem jelent egyforma bánásmódot

Damon

Összehasonlította a valódi helyzetben mutatott tényleges viselkedést és a hipotetikus helyzetre vonatkozó érvelést

- 50% megfelelt
- 10% ténylegesen fejlettebb erkölcsi gondolkodás
- 40% valóságban alacsonyabb szint

Felhasznált irodalom

- Cole, M. & Cole, S. R. (2001): ***Fejlődéslélektan*** Osiris, Budapest
- Kohlberg, L. (1997): Az igazságosságra vonatkozó ítéletek hat szakasza in.: Bernáth L. & Solymosi K. (szerk.) (1997): ***Fejlődéslélektani olvasókönyv*** 199-219.o. Tertia, Budapest
- Mérei F. & Binét Á. (1999): ***Gyermeklélektan*** Medicina, Budapest
- Piaget, J. (1970): ***Válogatott tanulmányok*** Gondolat, Budapest
- Piaget, J. & Inhelder, B. (2004): ***Gyermeklélektan*** Osiris, Budapest
- Popper P. (szerk.) (1985): ***Piaget emlékkötet*** Pszichológiai műhely Akadémiai Kiadó, Budapest